
analitično vsebino napolnila prvo skodelico, je nevarnost, da bi postali odvisni od močnega Trčkovega miselnega kofeina.

Matej KLARIČ

Vehovar Urban (ur.)

Neosocialna Slovenija: Smo lahko socialna obenem pa gospodarsko uspešna družba?

Založba Annales, Koper 2010,
str. 234, 18 EUR
(ISBN 978-961-6328-89-0)

V času globalne krize kapitalizma je nedavno izšla monografija, ki jo sestavlja šest prispevkov sedmih avtorjev. Vsak izmed njih se iz svojega zornega kota ukvarja z aktualnim vprašanjem, v kolikšni meri in na kakšen način je lahko Slovenija danes še vedno socialna država, obenem pa tudi gospodarsko uspešna družba. Monografijo, opremljeno s stvarnim in imenskim kazalom, sestavljajo trije sklopi. Prvi se ukvarja z družbo, gospodarstvom in inovativnostjo v republiki Sloveniji (avtorji so Marko Jaklič, Aljaž Hribernik in Borut Likar), drugi z delom in kapitalom v republiki Sloveniji (avtorja sta Miroljub Ignjatović in Miroslav Stanojević) ter tretji s socialno politiko in socialno državo v republiki Sloveniji (avtorja sta Srečo Dragoš in Urban Vehovar).

Monografija je izšla v pravem času, ko se v Sloveniji vse bolj izpostavlja zahteve po reformah na različnih področjih (pokojninskem, zdravstve-

nem, visokošolskem ipd.). Njena kakovost je širok, večdisciplinaren pristop, ki združuje avtorje iz različnih fakultet in različnih področij preučevanja. Posebno kakovost daje monografiji tudi zgodovinski pregled, ki bralcu ponuja bolj kakovostno razumevanje današnjega položaja v Sloveniji. Ravno z zgodovinskim pristopom, ki je danes povsem pozabljen in katerega nadomešča ahistorična ekonomija, kjer prevladujejo pogosto z realnostjo skregani matematični modeli, se lahko odkrije drugačen pogled s premisleki, ki gredo onkraj nekritičnega krčenja socialnih pravic, privatizacije stanovanjskega fonda, vse večjih obremenitev zaposlenih, vse večje negotovosti, ki so je deležni predvsem mladi ipd. Za razliko od prevladujočih predstav, ki potrebo po reformah vidijo predvsem zaradi ekonomske in finančne vzdržnosti, avtorji poudarjajo, da so spremembe potrebne tudi zaradi vse slabšega položaja vedno večjega števila najbolj ranljivih skupin v družbi.

Delo vsebuje veliko grafičnih prikazov, ki napisano podkrepijo. Tako lahko v nasprotju s prevladujočimi predstavami v javnosti na podlagi podatkov odkrijemo, da Slovenija namenja podpovprečen delež za socialno zaščito glede na povprečje znotraj EU. Tudi delodajalci namenjajo za socialno zaščito prek 10% manj od povprečja EU. Breme plačevanja za socialno zaščito, ki pade na delavce, pa je kar za približno 50% višje od povprečja znotraj EU.

Avtorji prispevkov ugotavljajo, da je slovenski razvojni model temeljil

na štirih virih delitve preživitvenih tveganj (uradna raven gospodarstva in socialne države ter neformalna raven sive ekonomije in pomoči družine). Dragoš ugotavlja, da je pred drugo svetovno vojno delavec z mezdo živel pod eksistenčnim minimumom že ob predpostavki, da mu z delom ni bilo potrebno preživljati še cele družine. Delavstvo je torej živelo v hudi revščini, kjer so bili za preživetje potrebni različni neformalni viri. Vehovar ugotavlja, da je preživitveni vzorec, s kakršnim se srečujemo na Slovenskem, star vsaj 250 let. Šele čas po drugi svetovni vojni je omogočal, da sta kmet in delavec uživala visoko stopnjo blaginje in socialne, zdravstvene ter pokojninske varnosti. Kot ugotavljata Jaklič in Hribernik, gradualistični pristop ni bil značilen samo za osamosvojeno Slovenijo, temveč nadaljevanje dolge tradicije postopnega in previdnega napredka. Iz takšnega gledišča so bile nesmiselne in obenem nemogoče hitre, neoliberalne reforme, ki sta jih želeli uvesti tako Janševa kot Pahorjeva vlada, saj nista temeljili na zgodovinsko utemeljenih vzorcih slovenske družbe. Omenjeno dejstvo izpostavlja Stanojevič, ki posebej poudarja, da je neoliberalna pot za Slovenijo zaprta, saj ta implicira socialne diferenciacije, ki so zaradi tradicije socialno in politično nevzdržne, obenem pa bi po njegovo čista cenovna konkurenčnost, zaradi razvojne in tehnološko vmesne faze, pomenila dokončno odrivanje v razvojno neperspektiven segment mednarodne delitve dela. Ravno v to smer po Ignjatovičevem mnenju vse

bolj potuje Slovenija. Opozarja na leto 2005 in nastanek dokumentov, osnovanih na liberalizaciji gospodarstva in trga delovne sile. Omenjena liberalizacija pa kljub spremembam ni ponudila novih rešitev za nespremenjene sisteme socialne varnosti. Zato ne čudi, da je rast stopnje tveganja revščine že pred obdobjem, ko je Slovenija občutila krizo, v letu 2008 zrasla v vseh segmentih.

Rdeča nit, v kateri se avtorji strinjajo, je, da je slovenski razvojni model izčrpan. Jaklič in Hribernik omenjata, da je svetovna in gospodarska kriza pokazala, da je slovenska konkurenčnost, temelječa na učinkovitosti in stroških dela, prišla do meja svojih razvojnih zmožnosti. Podobno meni tudi Vehovar, ki opozarja, da podjetja v RS vzdržujejo svojo konkurenčnost predvsem na podlagi intenzitete in ekstenzitete dela, ne pa na podlagi dodane vrednosti. Zato so v raziskavah, ki jih navajata Jaklič in Hribernik, med letoma 2000 in 2005 slovenski zaposleni znotraj EU prijavili največje občutenje zvišanja intenzitete dela. Raziskave v letih 2004 in 2007 pa so pokazale, da so slovenski delavci med najmanj zadovoljnimi znotraj EU. Tudi Stanojevič poudarja, da je obdobje tradicionalne neokorporativne regulacije v Sloveniji končano. Ignjatović ob tem problematizira položaj tistih, ki se srečujejo s fleksibilnimi oblikami zaposlitev in brezposelnostjo, saj jim stari koncepti socialne varnosti ne morejo več zagotoviti enake varnosti. Negotov položaj je še posebno prisoten pri mladi populaciji, ki se pozno redno zaposluje (še

v zgodnjih tridesetih letih starosti), kar s seboj prinaša njihov slabši ekonomski položaj, poznejšo osamosvojitve in ustvarjanje družine. Slednje bo v prihodnje povzročilo tudi velike probleme na ravni države (nevzdržnost javnih financ, pokojninske blagajne ipd.).

Zaradi nakopičenih problemov se avtorji prispevkov sprašujejo, kako naprej? V odgovoru na to vprašanje si niso enotni in ponujajo zelo različne rešitve. Gibljejo se od manj radikalnih idej npr. razvijanja koncepta varne prožnosti (Ignjatović), poudarjanja pomena inovativnosti v gospodarstvu (Jaklič, Hribernik in Likar) pa vse do bolj radikalnih z uvedbo univerzalnega temeljnega dohodka (Dragoš).

Ignjatović upravičeno opozarja na napačno implementacijo modela varne prožnosti, ki v Sloveniji temelji bolj na modelu »prožne varnosti,« kjer je poudarek predvsem na fleksibilnih zaposlitvah, manj pa na visoki varnosti prihodka v času brezposelnosti in aktivni politiki zaposlovanja, ki je še posebej uspešna v t.i. *Danskem zlatem trikotniku*. Ignjatović rešitev vidi v smeri uvedbe novega sistema socialne varnosti, ki bi posameznikom zagotavljal varnost na temelju njihove dejanske aktivnosti na trgu delovne sile in ne na temelju njihove zaposljivosti.

Likar poudarja kompleksnost poslovnega procesa, ki vodi do inovacij in potrebe po sistemskem in trajnostnem urejanju omenjenega področja, ki bo šele skozi daljše obdobje lahko ponudil pozitivne rezultate.

Dragoš v uvedbi univerzalnega temeljnega dohodka vidi morda edino možnost za preprečitev redukcije obstoječih socialnih pravic v tržnem sistemu. Opozarja tudi na potrebo po avtonomnem delovanju politike, ki ne sme biti zgolj eden od podsistemov. Ravno to pa se dogaja, ko država postaja podjetje, ko se jo vodi po menedžerskih principih. V tem nasprotuje Likarjevimi razmišljanjem, ki med drugim predlaga, da bi bilo celo za zasedbo položajev v politiki potrebno dokazovati inovacijsko uspešnost. Vsekakor s pomenom inovacij ne gre pretiravati. Inovacije sicer lahko pomembno prispevajo k večji gospodarski uspešnosti in razbremenijo večanje profita, ki temelji predvsem na podlagi večjega izkoriščanja delavcev, toda potrebno se je zavedati tudi slabosti. Ena izmed njih je trajna tehnološka brezposelnost, ki nastaja prav zaradi inovacij in številne ljudi, ki se niso sposobni prilagoditi, izpostavlja vse večjim pritiskom nereguliranega trga. Likar v svojem prispevku celo zagovarja nevarno in tvegano spodbujanje oblik, ki bi vodile do bistveno večjega obsega tveganega kapitala. Ravno tovrstne (finančne) inovacije lahko uvrstimo med glavne vzroke za intenziteto in velikost globalne krize kapitalizma, ki je povzročila veliko zadolženost, s katero se danes srečujejo države. Ne gre pozabiti, da se tudi najbolj inovativne države znotraj EU niso mogle izogniti krizi, zato samo izboljšave na področju inovativnosti za izhod iz krize še zdaleč ne bodo dovolj. Podobno trdi tudi Dragoš, ki omenja, da izhod

iz krize ne bo mogoč z izboljšanjem poslovanja, večjo inovativnostjo, večjo fleksibilnostjo delovne sile, večjo podjetnostjo, boljšim menedžmentom ipd. Podobne ekonomske politike namreč tudi ob veliki depresiji v tridesetih letih niso ponudile rešitve, temveč so stanje še bolj zaostrovale, celo do te mere, da je v Nemčiji prišel na oblast Hitler, kar prevladujoče ekonomske teorije večinoma povezujejo z visoko inflacijo v dvajsetih letih. Malo poznano pa je, da mu je bilo to omogočeno s politiko nemškega kanclerja Heinricha Brüninga, ki je med leti 1930 in 1932 vztrajal pri danes med politiki priljubljenimi ukrepi zategovanja pasov z uravnoveženim proračunom in nizko inflacijo. Na tovrstno možnost ponovnega vzpona fašizma s pretvarjanjem države v podjetje opozarja Dragoš. Zaradi nevarnosti zmanjševanja financiranja socialnih transferjev tudi Vehovar opozarja na nevarnost izbruha ksenofobije ter konzervativizma. Stanojevič poudarja, da se radikalizacija stališč s strani delodajalcev in sindikatov že dogaja tudi pri nas.

Rešitvam, ki jih za prebroditev krize ponujajo avtorji nekaterih prispevkov, lahko zato očitamo, da so preveč osredotočene zgolj na slovensko realnost in ne upoštevajo dovolj globalne vpetosti slovenskega gospodarstva. Veliko trendov, ki jih opisujejo, namreč najdemo povsod po svetu (vse večja obremenitev delavcev, problemi z zaposlovanjem mladih, večanje števila brezposelnih ipd.) in niso povezani zgolj s posebnostmi Slovenije. Zato bodo morale biti tudi naj-

pomembnejše rešitve za prebroditev krize globalne (ali vsaj na nivoju EU), celostne, utemeljene na drugačnih programih, pogodbah in deklaracijah od tistih, ki so krizo povzročile. Reforme znotraj slovenske zakonodaje sicer lahko ponudijo korekcije, toda temeljitih sprememb zaradi globoke in strukturne krize ne morejo ponuditi. V kriznih časih se utegne še bolj pokazati, da je bilo ravno počasno prestrukturiranje Slovenije v smeri večje liberalizacije gospodarstva tisto, ki je ublažilo posledice krize. Države, ki so bile med krizo najmanj prizadete (kot npr. Indija), so namreč na podlagi negativnih izkušenj v devetdesetih opustile liberalne politike, še zlasti na področju finančnega sistema. Tako utegne biti v Sloveniji še vedno večji delež zaposlenih v kmetijstvu in industriji v primerjavi s storitvenim sektorjem znotraj držav EU, ki ga kot problem izpostavlja Ignjatović, ob zaostrovanju krize v prihodnje slovenska primerjalna prednost.

Glede na to, da je monografija izšla po začetku krize, v njej ponekod pogrešamo bolj ažurne podatke s spremembami, ki jih je prinesla kriza (npr. ponovni porast deleža, namenjenega socialni varnosti). Nekaterim avtorjem lahko zamerimo, da v tekstu citirana literatura ni navedena v ključni literaturi. Prav tako ni znano, kdo je avtor nepodpisanega uvodnika. Ker se monografija ukvarja z vprašanji, povezanimi s slovenskimi delavci, pa bi naslovnico namesto kitajske lahko krasila slovenska delavka. Kljub temu je monografija kakovostno, zanimivo in uporabno branje za

tiste, ki se ukvarjajo z vprašanji, povezanimi s prihodnjimi gospodarskimi in socialnimi politikami.

Aleksandra KANJUO MRČELA
Fakulteta za družbene vede,
Univerza v Ljubljani

Sylvia Walby
The Future of Feminism
Polity Press, Cambridge 2011,
str. 224, \$17.51
(ISBN 074564757X)

Britanska sociologinja Sylvia Walby je v zadnjih treh desetletjih pomembno prispevala k feministični teoriji in praktičnemu delovanju feminističnega gibanja. Oboje uspešno združuje tudi sama. Sylvia Walby je k sociološkemu razumevanju strukturiranja na spolu utemeljenih družbenih neenakosti najbolj doprinesla z razlago patriarhata, povezanosti spolne in drugih družbenih neenakosti ter z razumevanjem konteksta družbenih in ekonomskih sprememb (med ostalim razredne strukture, globalizacije, sprememb evropskega političnega in ekonomskega prostora).

V knjigi *The Future of Feminism*, ki jo je nedavno objavila britanska založba Polity Press, avtorica oriše zgodovino, stanje in dosežke feminističnega gibanja danes, izzive, ki so pred feminizmom in njegovo prihodnost. Ustrezna umestitev razmisleka o boju za spremembo družbenih spolnih vlog in enakopravnosti spolov v aktualni ekonomski in politični kontekst

je najzanimivejša odlika najnovejše knjige Sylvie Walby.

Definicija feminizma v knjigi je inkluzivna – poleg predstavitve široke palete civilno družbenih, političnih in akademskih feminističnih iniciativ, v katerih se feminizem kaže kot živ in izjemno uspešen, avtorica spregovori tudi o projektih, ki, ne da bi se imeli za feministične, uspešno prispevajo k boljšemu položaju žensk v sodobni družbi (kot je na primer v zadnjem času sindikalno gibanje). Nekoč radikalne zahteve marginaliziranih političnih skupin postajajo danes legitimen del političnih in socialnih programov glavnega toka ali pa so v nekaterih okoljih v veliki meri celo že dosežene. Takšno širše sprejemanje ciljev feminističnega gibanja ne pomeni zgolj zmage, ampak tudi izziv. Feminizem ima v novih okoliščinah – npr. v luči projekta integracije načela enakosti spolov (ang. mainstreaming) – izjemen potencial zaradi svoje strateške pozicije, s katere posega po nekoč nepredstavljenih ciljih, čeprav mora pri tem opraviti z izzivom, ki ga feminizmu prinaša sodelovanje v »žametnih trikotnikih« (zavezništva feminističnih akterjev znotraj in zunaj države – npr. voljenih političnih predstavnic, ženskih vladnih uradov in ženskih nevladnih organizacij ali feminističnih državnih uradnic, akademičark in aktivistk) – izgubo dela vidnosti in morebitno podrejenost širšim projektom. Sylvia Walby v knjigi opozarja na pozitivno transformacijo političnih procesov, ki jih s svojo prisotnostjo v političnem prostoru podpira feminizem, in to